

Sosial og estetisk bærekraft i byutvikling

Veileder for vakker og varig arkitektur

Tilpasning til eldre bygningsmiljø og skånsom fortetting

Trivselsfremmende arkitektur • Vennlig arkitektur • Vennlige hjørner • Kvartalsstruktur • Fotgjengervennlige gater • Fargerik arkitektur • Nybygg basert på historiske bymiljø • Tilpasning til eldre bygningsmiljø • Skråtak • Grønnstruktur • Symmetrisk vindusplassering • Byliv • Næring på gateplan • Gode byrom • Materialitet & estetikk • Menneskelig skala • Strøkspalett • Byreperasjon • Høy tetthet • Bevaring av bystruktur • Stedsidentitet • Levbare og attraktive byer og steder • Akselinjer og hovedmotiv i fasade • Småbyurbanitet • Landsbyurbanitet • 10-minuttersbyen

- Skånsom fortetting

INNHOOLD

INTRO

- 1 Bakgrunn og bruksområde: Riksantikvaren og kulturmiljøforvaltning i by- og stedsutvikling s. 4
- 2 Oversikt og oppsummering (formel for god fasadeutforming) s. 5

1: FORBILDEEKSEMPLER

- 1a Högsätra (Småbyskala+) s. 8
Brunnberg & Forshed Arkitekter
- 1b Fruängsgården (Småbyskala+) s. 14
Brunnberg & Forshed Arkitekter
- 1c Donkwall (Landsbyskala) s. 16
Sebastian Treese Architekten
- 1d Emser Strasse (7 etasjer) s. 18
Sebastian Treese Architekten
- 1e Achenbachstrasse (Småbyskala+) s. 22
Sebastian Treese Architekten

2: VERKTØYKASSE visuell tektonikk

- 2a Verktøykasse: formel for god fasadeutforming (3 trinn) s. 26
- 2b Verktøykasse for vindusformater s. 30
- 2c Illustrasjonseksempler s. 32

3: BYREPARASJON OG ESTETISK KONSEPT

- 3a Kasus 1: Byreparasjon og estetisk konsept basert på tilpasning til hensynssone H570 kulturmiljø i kommuneplan s. 34
- 3b Kasus 2: K2 (Askim syd) s. 48
- 3c Kasus 3: "Farverikvartalet" (Askim syd) s. 56

4: REFERANSER

s. 60

"Meld. St. 16 (2019-2020), Nye mål i kulturmiljøpolitikken - Engasjement, bærekraft og mangfold, vektlegger hvor viktig det er å se historiske byer og kulturmiljø som en del av bærekraftig by- og stedsutvikling, og at kulturmiljø kan bidra til levbare byer og steder. Dette er byer og steder hvor det er godt å leve og hvor omgivelsene bidrar til høy livskvalitet.

FNs bærekraftsmål nr 11 Bærekraftige byer og lokalsamfunn vektlegger at byer og lokalsamfunn skal være trygge, inkluderende, robuste og bærekraftige ... Byene skal oppleves som attraktive bymiljøer og ha kvaliteter i omgivelsene som bidrar til bedre trivsel, oppvekstvilkår og inkludering".

Riksantikvarens Bystrategi, overordnede føringer s. 9

"Dårlig tilpasning mellom nye bygninger og eksisterende bygningsmiljø kan være utfordrende for andre bærekraftshensyn og svekke muligheten for å utvikle levbare byer og steder (...) Om utvikling av kompakte byer skal være bærekraftig, er det en forutsetning at byens attraktivitet opprettholdes og at byene fortsatt er utformet slik at mennesker trives".

Riksantikvarens Bystrategi, s. 17

Bruksområder

Veileder kan være et verktøy for områder og tiltak som skal tilpasses eldre bygningsmiljø, og tiltak som ligger nær hensynssoner (H570) kulturmiljø i kommuneplanen.

Veileder kan og brukes som grunnlag for drøfting av ulike løsninger for bebyggelse under oppstartsmøte for reguleringsplan eller forhåndskonferanse for byggesak, for å ivareta småbyurbanitet, tilpasning, kulturmiljøer og lokal byggeskikk. Den kan også brukes til informasjon om arkitektur, og kan være nyttig i kommunikasjon mellom politikere, administrasjonen og andre lokale aktører.

Veileder er et hjelpeverktøy for utforming av visuell tektonikk der det er behov for tilpasning til historiske bygningsmiljø - eller ønsket om småbyurbanitet. Veilederens siste del "3. Byreperasjon og estetisk konsept" er en enkel studie av hva tilpasning, estetisk konsept og områdeløft nær historiske miljø kan innebære.

1. utgave, 12.01.2023

Utarbeidet av Byarkitekten i Indre Østfold kommune med bistand av Håvard G. Ekker (stud. NTNU).

"Bærekraftig utvikling av kulturmiljøer i byer og tettsteder handler om å bevare bymiljøer og bygge videre på byens særpreget og egenart (...) Resultatet er levbare byer og steder hvor folk vil bo og arbeide og som folk vil besøke"

Riksantikvarens Bystrategi, s. 2

Fargekoder og tegninger

Fargegjengivelse på skjerm og i print kan variere, og det anbefales å se på faktiske fargeprøver når man skal bruke farge på fasade. Fargestudiet som er gjennomført i dette heftet tar også utgangspunkt i NCS-systemet, noe som gir enkelte begrensninger. Fordi NCS-systemet består av et visst antall standardfarger, er det ikke alle nyanser som representeres like godt gjennom NCS-koder. Tegl- og naturstein vil for eksempel ha en annen fargegjengivelse

Bakgrunn

Riksantikvarens bystrategi

Riksantikvarens bystrategi inneholder anbefalinger til regional og kommunal forvaltning, utbyggere og eiere om hvordan viktige historiske bymiljøer bør forvaltes og utvikles.

Mål 3 i Riksantikvarens bystrategi:

Byens mangfold og kulturhistoriske særpreget er bevart og videreført ved nye tiltak.

Mål 6 i Riksantikvarens bystrategi:

Kulturmiljø brukes som utgangspunkt for utvikling av levbare og attraktive byer og steder.

Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2032

- Vi skal utvikle attraktive byer, tettsteder og bygder hvor det er godt å bo for alle og lett å leve miljøvennlig
- Fortetting må skje med kvalitet innenfor rammene til det enkelte sentrumsområde, slik at det lokale særpreget bevares.
- Arealstrategier for sosial bærekraft, økt vekst og attraktivitet, strategi nr: 7, 8, 9 og 16
- Arealstrategi nr. 16: "Lokale særpreget, som kulturminner og kulturmiljø, skal ivaretas og brukes i by- og stedsutviklingen for å styrke identitet, tilhørighet og attraktivitet".

Arkitekturopprøret

Arkitekturopprøret er en folkebevegelse som ønsker at nybygg og steder skal kunne bygges med tradisjonsorientert arkitektur. Bevegelsen ønsker nybygg i menneskelig målestokk, hvor hus i samme gate og kvartal danner en helhet.

enn NCS-koden som brukes i dette heftet.

Nyanser av dempet engelsk rød er også underrepresentert i NCS-systemet, og det anbefales å oppsøke en farvehandler for best mulig resultat.

Tegningene som finnes i heftet; fasader, oppriss, snitt og tegninger av vinduer og dører, er ment å betrakte som illustrering av prinsipper. Dette er ikke måleriktige tegninger som følger gjeldende tegnekonvensjoner. Det er illustrasjoner som er forenklet i henhold til å formidle prinsipper.

Oversikt

Heftet består av tre deler:

1. Forbildeeksempler
2. Verktøykasse (formel for god fasadeutforming i 3 trinn)
3. Byreperasjon og estetisk konsept basert på tilpasning

1. Forbildeeksempler

Inneholder analyse av forbildeeksempler med nåtidige fasader med småbypreg, og/eller klassisk preg. Analysen viser hvordan fasadene til forbildene er komponert ved å følge tre relativt enkle trinn i en fasadeoppbygging.

2. Verktøykasse visuell tektonikk*

Verktøykassen lager en formel på 3 trinn for fasadeutforming med god tilpasning til eldre bygningsmiljø og/eller bevaring av småbypreg og menneskelig skala.
(*Visuell tektonikk = oppbygging av fasade med bygningselementer)

3. Byreparasjon og estetisk konsept (farger og visuell tektonikk)

Kasus-studien lager en strøkspalett og tester ut formelen på et større transformasjonsområde i nærhet av eldre bygningsmiljø (hensynssone H570) i kommuneplan, med behov for byreperasjon/områdeløft.

1 Analyse av forbildeeksemplene

tar for seg svært forskjellige prosjekter og starter med noen enklere fasader for så å bevege seg til de mer kompliserte. Selv de kompliserte fasadene bruker de samme enkle prinsippene som de mindre komplekse fasadene.

2 Verktøykassa for visuell tektonikk

oppsummerer grepene som ble kartlagt i analysen i form av en formel for fasadeutforming i 3 trinn. Grepene er ment som et verktøy som kan hjelpe i utformingen av bygg nær eldre bebyggelse eller kulturmiljøer, eller generelt for trivselsfremmende arkitektur I denne delen finner man også en verktøykasse for valg og bruk av vindusformater.

3 Byreperasjon og estetisk konsept

viser hvordan formelen for fasadeutforming kan brukes for å skape gode gater og nabolag. I tillegg utarbeides en strøkspalett som baserer seg på den lokale fargepaletten, for å skape helhet og sammenheng i gateløpet.

Studiet inneholder et overordnet volum- og fargestudie for eksempel gata, i tillegg til mer detaljerte kasus-studier av to tomter som er under utvikling. Studiene er på et skissemessig nivå for å understreke prinsipper for tilpasning og estetikk, og er ikke ment som konkrete innspill til pågående saker.

Området for kasus-studie er blitt valgt på grunnlag av hensynssone kulturmiljø; området er i prosess med transformasjon idag; tar opp problemstilling rundt ombygging av veier til gater, og er et grått og uensartet området idag.

"Standardisering av arkitekturen og manglende tilpasning gjør bygningene og bymiljøene svært like hverandre. Konsekvensen av dette er at historiske bygningsmiljøer svekkes og at variasjon og mangfold uteblir"

Riksantikvarens Bystrategi, s. 20

OPPSUMMERING:

VERKTØYKASSE VISUELL TEKTONIKK (3 TRINN)

VERKTØYKASSE, VISUELL TEKTONIKK (historiske miljø, sentrumsformål)

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling i sokkel, midtparti og topparti (base, kropp og krone).
- Topparti utformes som mansardtak, saltak eller inntrukket etasje.
- Gesims og etasjelist mellom sokkel og midtparti bør utformes tydelig.

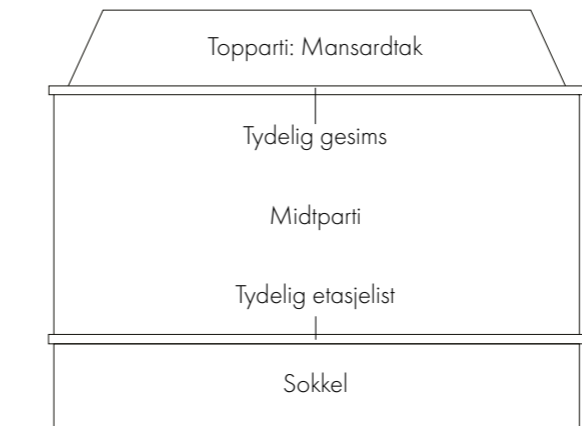
TRINN 2: VINDUER, formater og plassering

- Bruk 3 - 5 vindusformater.
- Plasser vinduer langs akselinjene i et grid og gjerne symmetrisk.
- Gi vinduene en enkel vindusomramming

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk. Kan f.eks. tyngere materialer og/eller mørkere farger på sokkel.
- Brukne hjørner gir gode visuelle kvaliteter, gode gaterom og trivelig bymiljø.
- Risalitt eller karnapp kan bryte opp lange fasader og gi dybde og rytme til gateløpet.
- Vinduer og balkonger kan skape hierarki:

- Kun ett vindusformat i hver etasje og/eller i hver del av fasaden (sokkel, midtparti, topparti).
- Større vinduer til sentrumsformål i sokkel.
- Franske balkonger i 2. etg.
- Bruk risalitter eller karnapper til plassering av balkong.
- Plasser evt. balkong som symmetrisk hovedmotiv.

1. FASADEINNDELING

2. VINDUER

3 - 5 vindusformater
Symmetrisk plassert i grid

3.a ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE
Fargesetting gir visuell tektonikk (mørkere i sokkel)
Fransk balkong i 2. etg.
Balkong som symmetrisk hovedmotiv

3.b. ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE
Karnapper, symmetrisk plassert
Større vinduer i sokkel (sentrumsformål)

3.c. ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE
Midtrisalitt
Buede vinduer som hovedmotiv på risalitt
Hovedinngang som hovedmotiv på risalitt

3.d. ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE
Ekstra etasjelist
Fargesatt vindusomramming

Foto: Brunnberg & forshed

HÖGSÄTRA - HELSENS HUS:

Högsätra på Lidingö er en bydel i Stockholm som er under utvikling. Prosjektet som refereres til her er vinnerforslaget fra arkitektkonkurransen og er tegnet av kontoret Brunnberg & Forshed. Forslaget består av Helsens hus (avbildet over), og flere kvartaler med boliger med næring i førsteetasje (se neste side). Vi kan anvende formelen i tre trinn for å forstå fasadeoppbyggingen som gir menneskelig skala, småbyurbanitet og et trivselsfremmende gatebilde.

TRINN 1: FASADEINNDELING

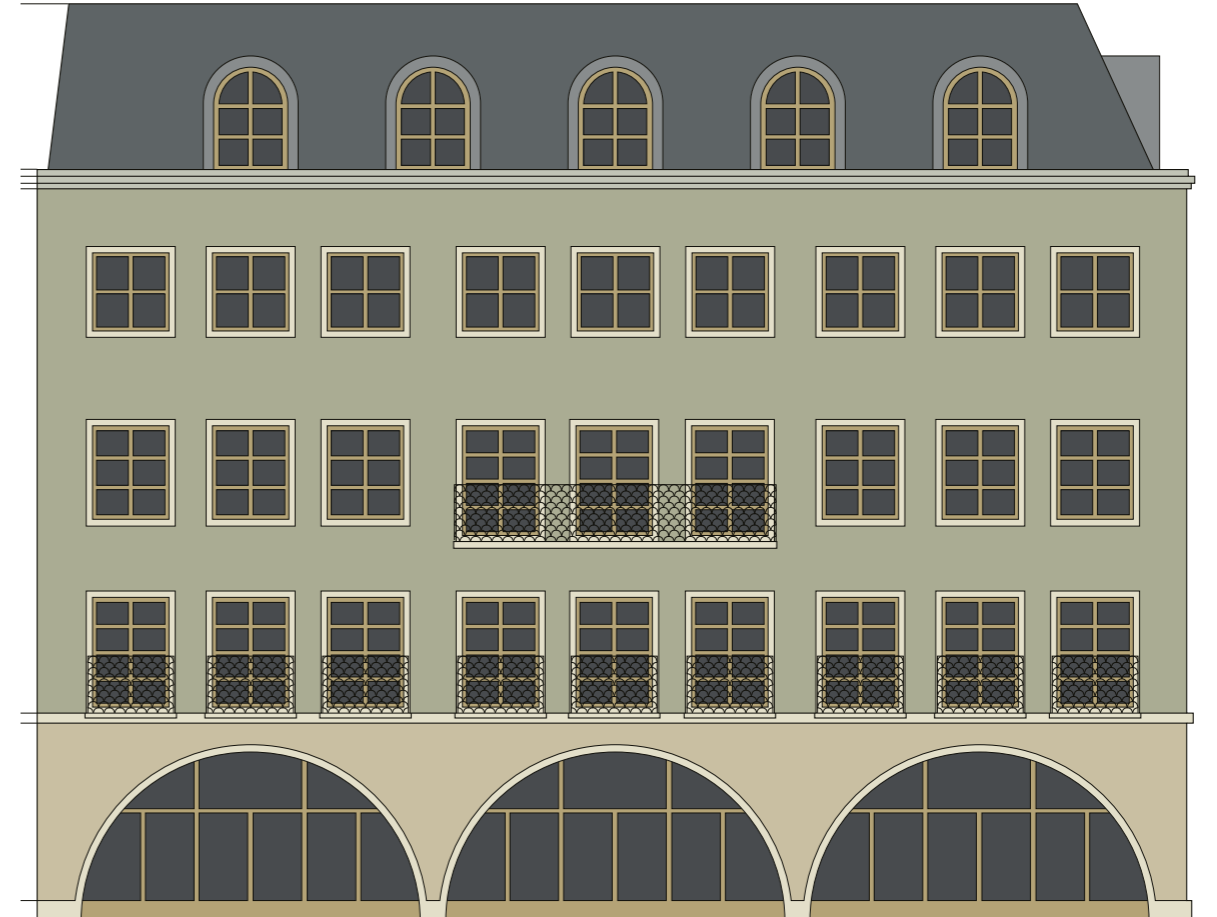
- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti. Her er sokkelen 1. etg., midtpartiet er 2. - 4. etg. og toppen er 5. etg.
- **Topparti** er utformet som mansardtak.
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen.

TRINN 2: VINDUER

- **5 vindusformater** for bygget.
- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.
- **Enkle vindusomramminger**.

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tung kvaderpuss i sokkel og murpuss på midtparti.
- **Vinduer og balkonger** skaper hierarki med ett vindusformat i hver etasje. De største vinduene er brukt i sokkelen.
- **Franske balkonger** i 2. etg. skaper tyngde og balkongen i 3. etg. danner et hovedmotiv.

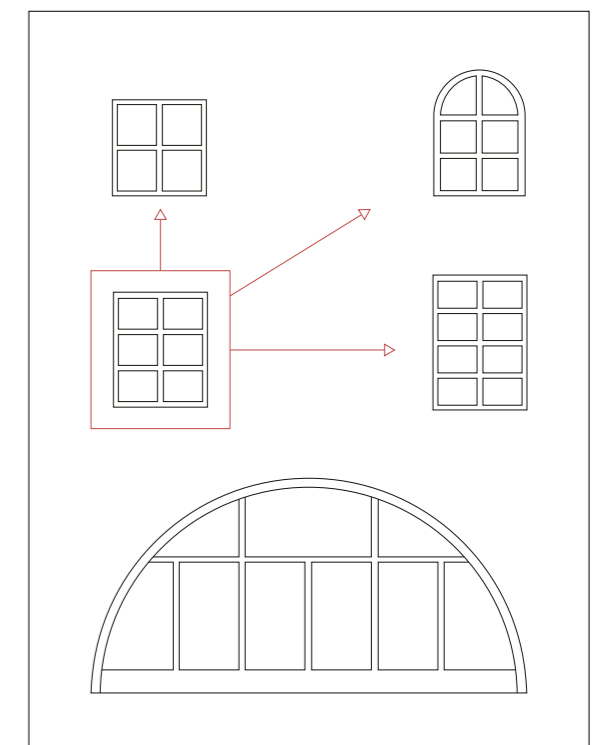
Fasade Högsätra

VINDUSFORMATER (trinn 2):

Tommelfingerregel for en ryddig fasade er 3 - 5 forskjellige vindusformater. Denne fasaden bruker 5 forskjellige vinduer.

I dette tilfellet er det gjort følgende enkle grep som gjør at komposisjonen ikke oppleves rotete og helhetsinntrykket bevares:

- Fire av vinduene er variasjoner av det samme smårutete vinduet markert til høyre.
- Ett vindusformat per etasje (med unntak av balkong).
- Varianten med bue brukes kun på topparti.
- Det store buede vinduet brukes konsekvent kun i sokkelen og er knyttet til næringsfunksjonen.

Vindusformater Högsätra

Oppriss Högsättraveien

Oppriss Högsättraveien

HÖGSÄTRA - HÖGSÄTRAVEIEN:

Vest for Helsens hus fortsetter prosjektet langs Högsättraveien. Her er det to kvartaler med boliger og næring i førsteetasje enkelte steder.

Prosjektet viser en god sammensetning av flere fasader som sammen danner et gateløp. I tillegg til at de fleste grepene vi så på Helsens hus (forrige side) følges, kan vi kartlegge noen grep som er gjort for å danne en god gate.

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Vertikal inndeling:** De to kvartalene er delt opp i henholdsvis tre og to bygninger.
- **Farge og materiale:** underbygger den vertikale inndelingen med forskjellige farger/materialer.
- **Plassering av takrenner** underbygger den vertikale inndelingen.
- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti, brukes på hver bygning.
- **Etasjelister** er brukt aktivt til å dele opp bygningen horisontalt og minske høydevirkning.

TRINN 2: VINDUER

- **Vinduer og balkonger skaper hierarki** med ulike vindusformater i sokkel, midtparti og topparti. (Se illustrasjon neste side).

- **Symmetrisk plassering av vinduer**
- **Symmetrisk underdeling av vindu**

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Brukne hjørner:** Hjørnene på hvert kvartal er brukket.
- **Variierende høyder:** Både høyde på gesims og etasjelister varierer innimellom fra fasade til fasade.
- **Bruk av egenfarge på sokkel** som harmonerer med hovedfasadefarge.
- **Plassering av trær:** Trær bør plasseres ytterst på fortauet slik at de danner en barriere mellom fotgjengere og bilister, og strammer opp gateløpet.

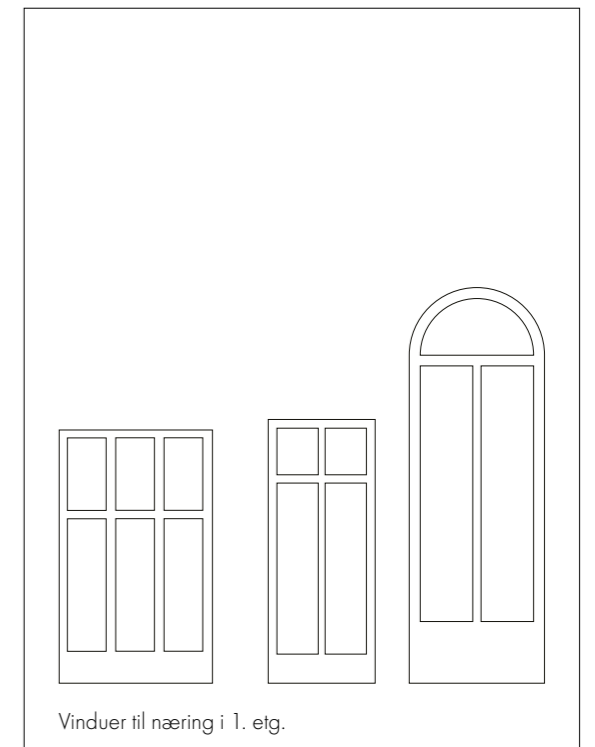
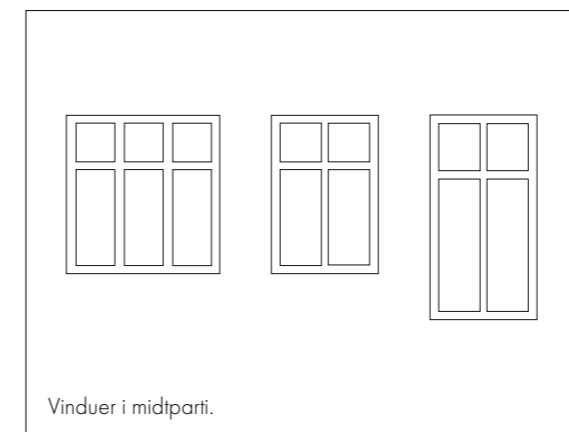
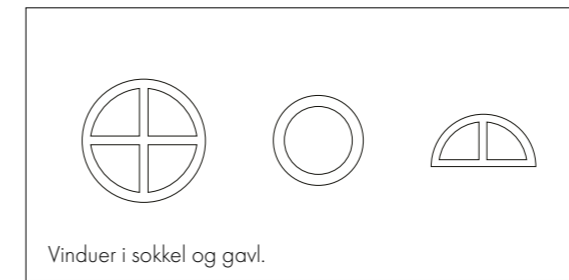

Gatebilde, bymiljø, grønnstruktur og byliv Högsättra

Foto: Brunnberg & forshed

VINDUSFORMATER OG PLASSERING

Prinsippene for utforming av gateløp er først og fremst for å danne gode gater å gå i. Oppriss over viser hvordan noen av prinsippene fra forrige side bidrar til en god opplevelse for fotgjengere:

- **Lavere gesimshøyde** ved bruk av **mansardtak** gjør at bygningen oppleves lavere på gateplan, samtidig som man oppnår utnyttelse. Renderingen til høyre viser også hvordan man kan bruke mansardtak som spenner over to etasjer.
- **Etasjelista** som skiller sokkelen fra midtparti bidrar også i å bryte opp bygningsmassen og skaper menneskelig skala.
- **Brukne hjørner** gjør at man møter en fasade med inngang og vinduer istedet for et skarpt hjørne når man går i gata. Det gir også opplevelsesrikdom og god fjernvirkning ettersom man nærmer seg bygget.
- **Trærne** er plassert ytterst på fortavet og skaper en barriere mellom fotgjengere og bilister. Trærne strammer opp gateløpet, og gir en viktig grønnstruktur som bokvalitet/skjerming for beboere, og trivsel for fotgjengere.

Gatebilde, bymiljø, grønnstruktur, byliv, kvartalsstruktur, fotgjengervennlig Högsåtraveien

Foto: Brunnberg & forshed

Gatebilde, grønnstruktur, fotgjengervennlig, Fruansgården

Foto: Brunnberg & forshed

FRUÄNGSGÅRDEN

Fruängsgården er et boligprosjekt på Fruängen i Stockholm. Det er tegnet av arkitektkontoret Brunnberg & Forshed og er et godt eksempel på hvor lite som skal til for å utforme en god fasade.

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti. Her er sokkelen 1. etg., midtpartiet er 2. - 5. etg. og toppartiet er loft.
- **Topparti** er utformet som saltak.
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen. Takutstikk beskytter fasaden.

TRINN 2: VINDUER

- **1 vindusformat** med unntak av vinduet til

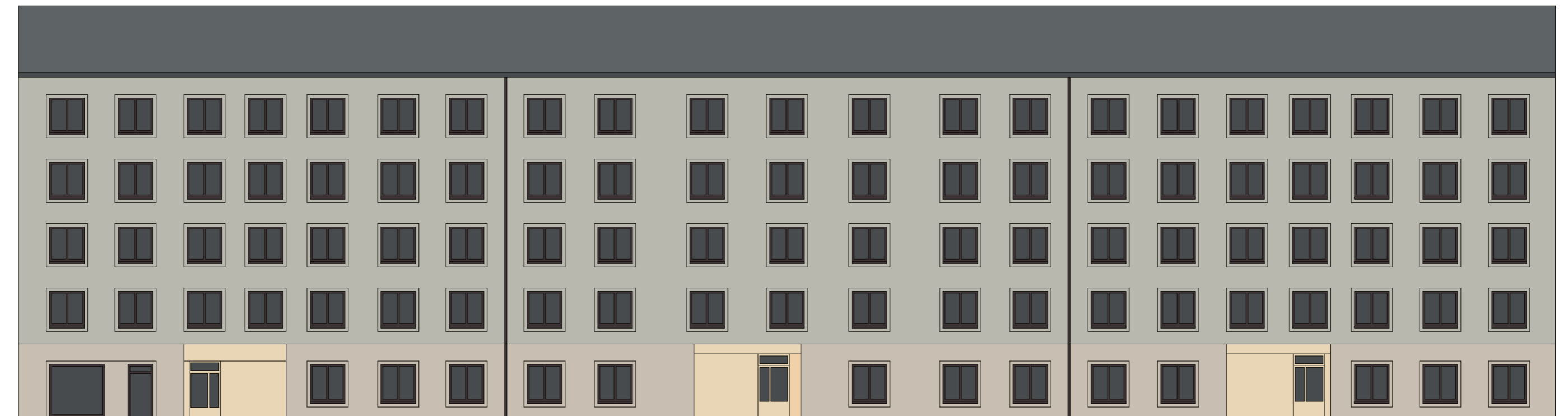
utleielokalet i 1. etg. Denne fasaden følger altså ikke tommelfingerregel for 3-5 vindusformater. Det blir en minimalistisk fasade.

- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.

- **Enkle vindusomramminger.**

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tungere tegl i sokkel og murpuss på midtparti.
- **Plassering av takrenner** underdeler den lange bygningen vertikalt i tre deler.

Fasade Donkwall

DONKWALL

Prosjektet er en flermannsbolig i den lille landsbyen Kempen i Tyskland. Tegnet av arkitektkontoret Sebastian Treese Architekten, følger bygningen de irregulære gateløpene fra middelalderen med fasader som tilpasser seg hver gate.

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti. Her er sokkelen 1. etg., midtpartiet er 2. - 3. etg. og toppartiet er 4. etg
- **Toppartiet** er utformet som mansardtak. 4. etasje i mansardtak /lav gesims gir småbyurbanitet/ landsbyurbanitet.
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen.

TRINN 2: VINDUER

- **4 vindusformater** (inkludert buene i sokkel).
- **Symmetrisk** plassering (med unntak av sokkel) av vinduer langs akselinjene i et grid.
- **Forskjellige vindusomramminger.**

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

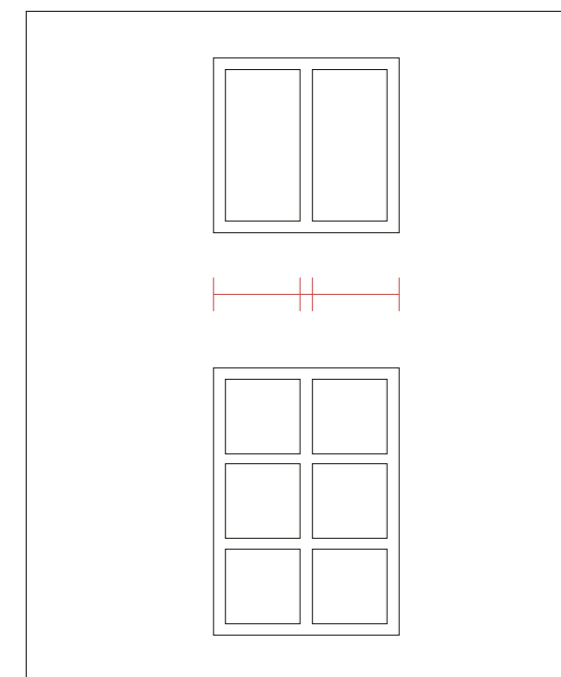
- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tung kvaderpuss i sokkel og murpuss på midtparti.
- **Vinduer og balkonger** skaper hierarki med ett vindusformat i hver etasje. De store buene er brukt i sokkelen. Vinduer i 2. etg. har større omramminger.

VINDUSTYPER OG -FORMATER:

Tommelfingerregel for vindusformater er 3 - 5 forskjellige vindusformater. Denne fasaden bruker 2 forskjellige vinduer og to buer.

I dette tilfellet er det gjort følgende enkle grep som gjør at komposisjonen ikke oppleves rotete og helhetsinntrykket bevares:

- Vinduene har samme bredde (både på glassrute og omramming) og er plassert over hverandre.
- Kun ett vindusformat per etasje og også ett vindusformat per bygningsdel (sokkel, midtparti, topparti).

EMSER STRASSE

Prosjektet er tegnet av Sebastian Treese Architekten og er et sju-etasjes boligprosjekt i Berlin. Fasaden er tilsynelatende kompleks, men vi kan se at det er de samme, enkle grepene som gjentar seg. Kompleksiteten henger også sammen med størrelsen. For økte byggehøyder er det viktig med økt kompleksitet og underdeling av fasaden, for å minske høydevirkning. Jo større prosjekt, desto flere elementer tåler fasaden.

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti. Her er sokkelen 1. etg.

(også 2. etg. i inngangspartiene), midtpartiet er 2. - 6. etg. og toppartiet er 7.etg.

- **Topparti** er utformet som inntrukket etasje.
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti, midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen. Fasader med mange etasjer, slik som denne, har ofte ytterligere etasjelist. Her mellom 5.- og 6.etg.

TRINN 2: VINDUER

- **11 vindusformater.** Denne fasaden følger altså ikke tommelfingerregel for 3-5 vindusformater. På neste side forklares grepene som brukes for å komponere fasader med mange vindusformater.

- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.
- **Forskjellige vindusomramminger.**

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tung kvaderpuss i sokkel og tegl på midtparti og topparti.
- **Risalitt** skaper dybde i fasaden. Her er det midterste partiet (midtrisalitten) trukket lengst ut. Deretter trekkes fasaden gradvis inn på hver side av midtrisalitten (vertikale linjer/inndeling)

- **Vinduer og balkonger skaper hierarki** med to vindusformat i hver etasje.
- De største vinduene er plassert i topparti, og etasjen er trukket inn for å minske høydevirkning.
- Balkonger på annenvert vertikale parti (risalitt).
- Buer danner vertikale hovedmotiv langs risalittene.

VINDUSFORMATER:

Tommelfingerregel for vindusformater er 3 - 5 forskjellige vindusformater. Denne fasaden bruker 11 forskjellige vinduer. Desto fler etasjer en fasade har, desto flere vindusformater kan man introdusere. Det er viktig å ha en viss sammenheng mellom de ulike vinduene og plasseringen av dem.

I dette tilfellet er det gjort følgende enkle grep som gjør at komposisjonen ikke oppleves rotete og helhetsinntrykket bevares:

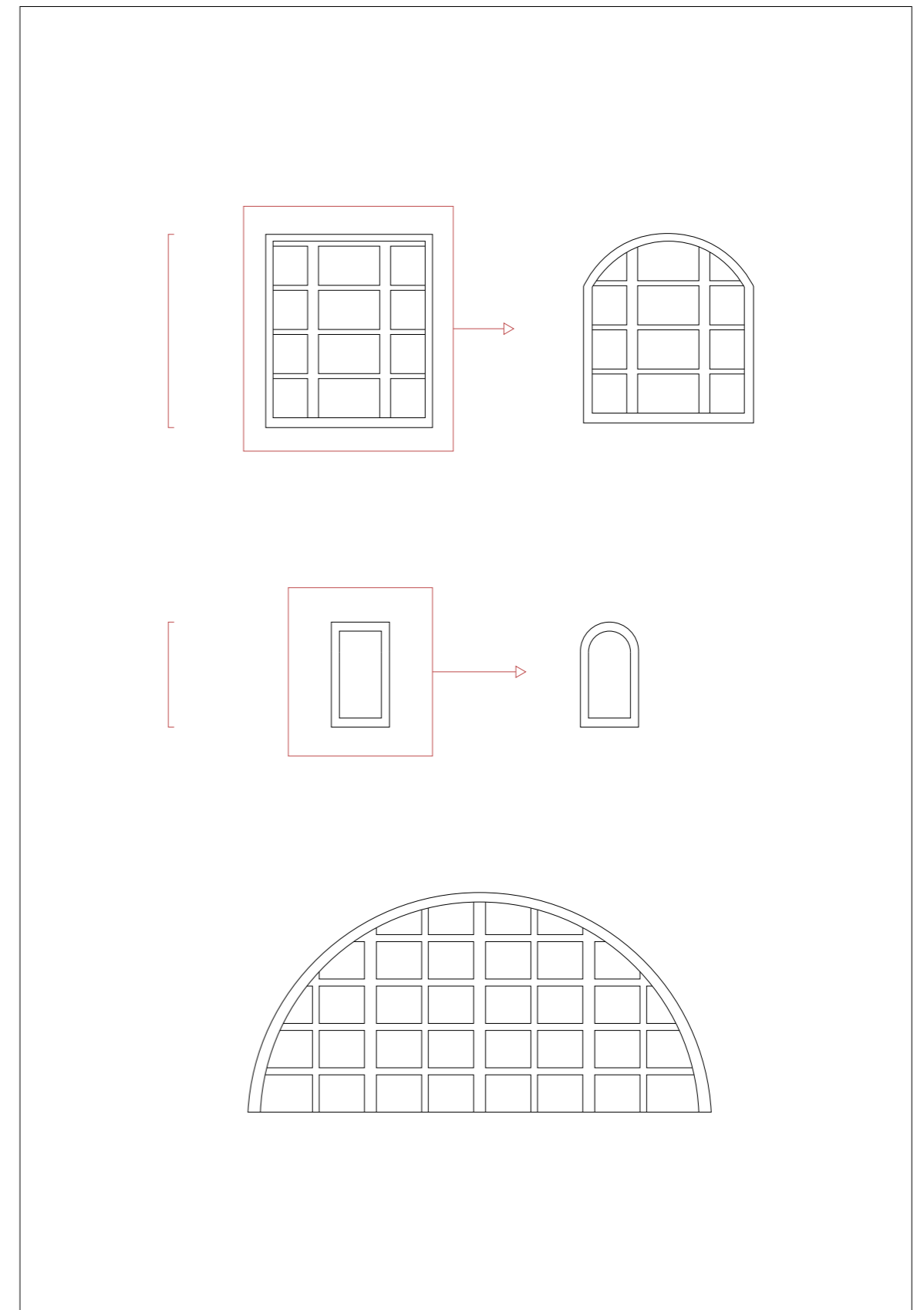
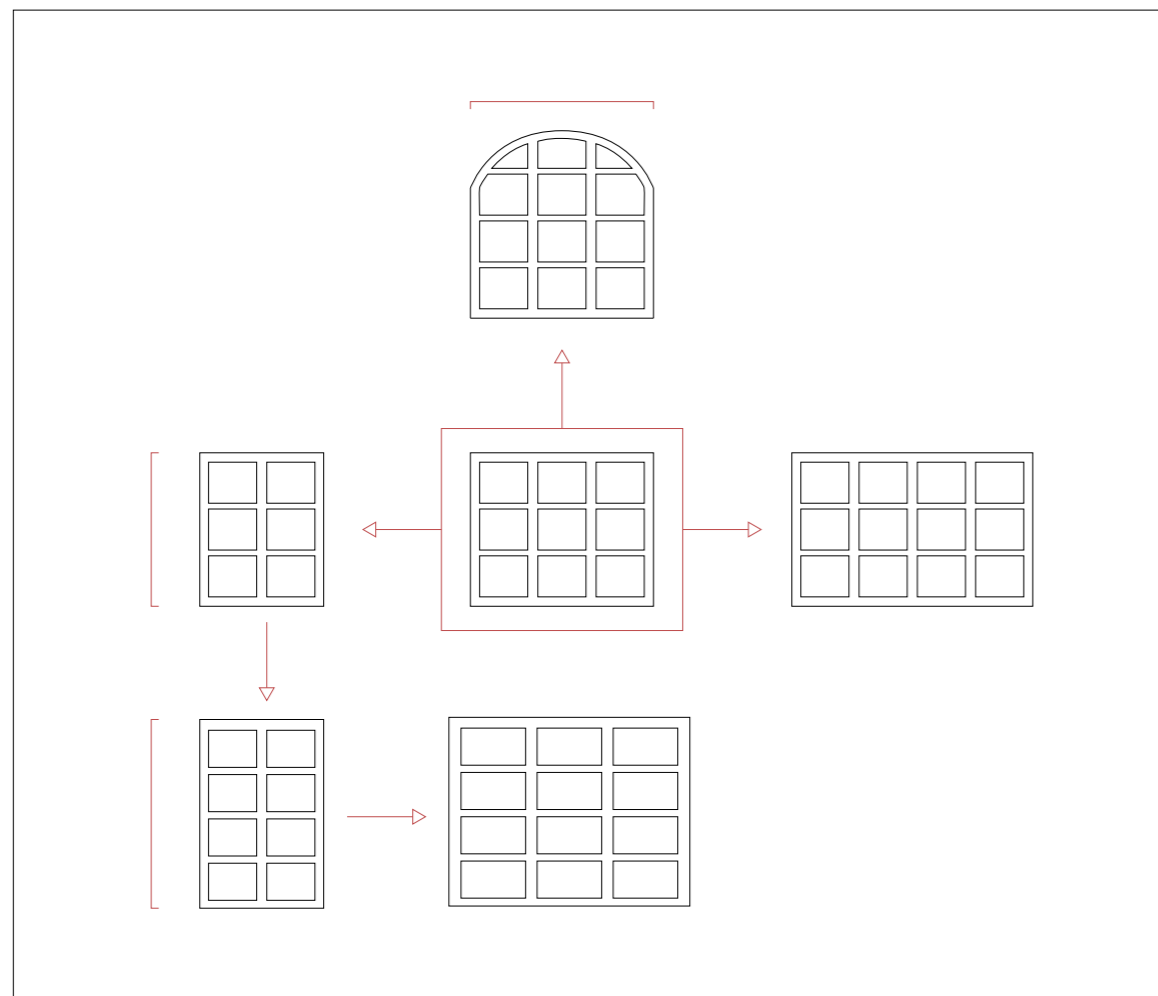
- Selv om det er 11 ulike vinduer, er alle variasjoner av de tre vinduene markert under og til høyre (med unntak av det store buede

vinduet i toppetasje).

- Kun ett vindusformat i sokkelen (ett unntak).

Risalitt og parti bestemmer vindusformat:

- Midtpartiet har to vindusformater per risalitt opp til etasjelist.
- Deretter ett vindusformat per risalitt opp til gesims.
- Det store buede vinduet brukes konsekvent som et hovedmotiv på midtrisalitten og de to identiske siderisalittene.

ACHENBACHSTRASSE

Prosjektet er tegnet av Sebastian Treese Architekten og er et fem-etasjes boligprosjekt i Dusseldorf. Fasaden er noe kompleks og har mer dekor enn de øvrige forbildeeksemplene, men følger likevel de samme enkle prinsippene.

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Fasadeinndeling** her med to deler: Midtparti og topparti. Her er midtpartiet er 1. - 4. etg. og toppartiet er 5. etg. Denne fasaden har altså ingen særlig egenutforming av sokkel, og det er boliger i 1. etasje. Da hjelper det at det er forhager inn til fasaden, som skjerming og grønnstruktur for beboere.

- **Topparti** er utformet som inntrukket etasje.

- **Etasjelist** i egenfarge mellom alle etasjer i denne fasaden og kraftig gesims.

TRINN 2: VINDUER

- **6 vindusformater.** Denne fasaden følger altså ikke tommelfingerregel for 3-5 vindusformater. På neste side forklares grepene som brukes for å komponere fasader med mange vindusformater.

- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.

- **Dekorative vindusomramninger.**

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tegl på midtparti og lys murpuss på topparti.

- **Karnapp** er brukt for å gi fasaden dybde og skape en rytme i gateløpet, og gir en vertikal inndeling av bygningskroppen.

- **Vinduer og balkonger skaper hierarki** med to vindusformat i hver etasje (med unntak av inntrukne verandaer).

- Franske balkonger i 2. etg. skaper tyngde.

- Høyere vinduer i 1.- og 2. etasje.

- **Enkel variasjon:** I denne fasaden er det gjort enkle grep med karnappene for å skape en beskjeden variasjon. I 1. etg. har de to midtkarnappene vinduer mens sidekarnappene har buer. Dette byttes om på i 2. - 4. etg. for så å byttes tilbake i 5. etg.

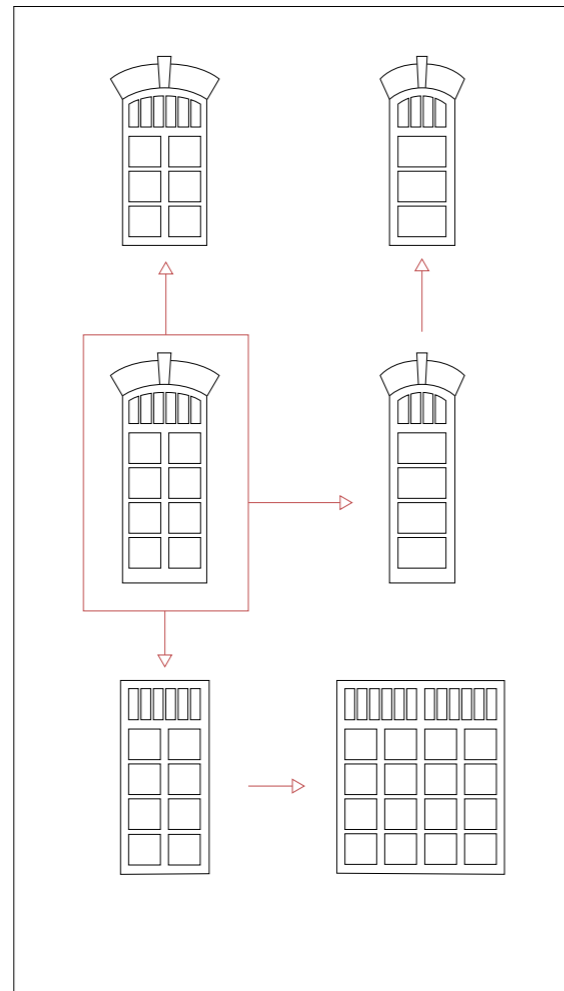

VINDUSFORMATER:

Tommelfingerregel for vindusformater er 3 - 5 forskjellige vindusformater. Denne fasaden bruker 6 forskjellige vinduer. Bruk av karnapp og intrukne balkonger åpner muligheten for flere vindusformater. Det er likevel viktig å ha en viss sammenheng mellom de ulike vinduene og plasseringen av dem.

I dette tilfellet er det gjort følgende enkle grep som gjør at komposisjonen ikke oppleves rotete og helhetsinntrykket bevares:

- Selv om det er 6 ulike vinduer, er alle variasjoner av det samme smårutete vinduet markert til høyre.
- Alle vinduene i samme etasje har samme høyde.
- Den smale varianten brukes kun på karnapp.
- Varianten uten bue brukes kun i topparti og på intrukne verandaer.

2a: VERKTØYKASSE VISUELL TEKTONIKK* (1 3 TRINN)

Vi har nå analysert fem forbildeeksemplere ved å kartlegge prinsipper i tre trinn: Fasadeinndeling, vindusformater og kompleksitet og dybde. Selv om de fem eksemplene er svært forskjellige, har vi funnet ut at de stort sett er utformet på de samme prinsippene.

Videre følger en oppsummert og konkretisert versjon av dette - en verktøykasse og en formel for god fasadeutforming ved tilpasning til historisk bystruktur, hensynssoner for kulturmiljø o.l.

VERKTØYKASSE, FORMEL I 3 TRINN (historiske miljø, sentrumsformål)

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling i sokkel, midtparti og topparti.
- Topparti utformes som mansardtak, saltak eller inntrukket etasje.
- Gesims og etasjelist mellom sokkel og midtparti bør utformes tydelig.

TRINN 2: VINDUER, formater og plassering

- Bruk 3 - 5 vindusformater.
- Plasser vinduer langs akselinjene i et grid og gjerne symmetrisk.
- Gi vinduene en enkel vindusomramming

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk. Kan f.eks. tyngere materialer og/eller mørkere farger på sokkel.
- Brukne hjørner gir gode visuelle kvaliteter, gode gaterom og trivelig bymiljø.
- Risalitt eller karnapp kan bryte opp lange fasader og gi dybde og rytme til gateløpet.
- Vinduer og balkonger kan skape hierarki:

- Kun ett vindusformat i hver etasje og/eller i hver del av fasaden (sokkel, midtparti, topparti).
- Større vinduer til sentrumsformål i sokkel.
- Franske balkonger i 2. etg.
- Bruk risalitter eller karnapper til plassering av balkong.
- Plasser evt. balkong som symmetrisk hovedmotiv.

*Visuell tektonikk = hvordan fasaden er bygget opp, inndelt, sammenbundet med bygningsdeler, og danner horisontale/vertikale linjer, menneskelig skala og nødvendigvis gode visuelle kvaliteter iht Plan- og bygningslovens § 29-2 (krav om gode visuelle kvaliteter) og § 1-1 formålsparagrafen.

1. FASADEINNDELING

2. VINDUER

3 - 5 vindusformater
Symmetrisk plassert i grid

3.a ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

Fargesetting gir visuell tektonikk (mørkere i sokkel)
Fransk balkong i 2. etg.
Balkong som symmetrisk hovedmotiv

3b. ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

Karnapper, symmetrisk plassert
Større vinduer i sokkel (sentrumsformål)

3c. ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

Midtrisalitt
Buede vinduer som hovedmotiv på risalitt
Hovedinngang som hovedmotiv på risalitt

3d. ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

Ekstra etasjelist
Fargesatt vindusomramming

2a: Verktøykasse: nærmere beskrivelse

VERKTØYKASSE, FORMEL I 3 TRINN (tilpasning kulturmiljø eller sentrumsformål)

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling i sokkel, midtparti og topparti (base, kropp, krone).
- Topparti utformes som mansardtak, saltak eller inntrukket etasje.
- Gesims og etasjelist mellom sokkel og midtparti bør utformes tydelig.

TRINN 2: VINDUER, formater og plassering

- Bruk 3 - 5 vindusformater.
- Plasser vinduer langs akselinjene i et grid og gjerne symmetrisk.
- Gi vinduene en enkel vindusomramming

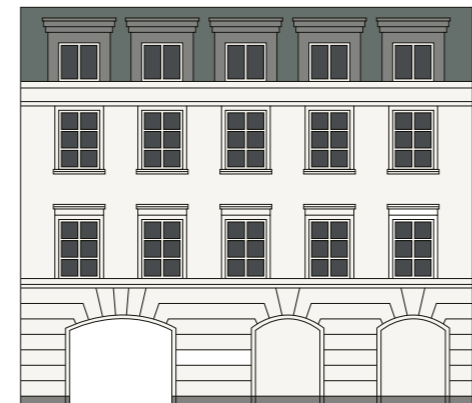
TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk. Kan f.eks. tyngere materialer og/eller mørkere farger på sokkel.
- Bruke hjørner gir gode visuelle kvaliteter, gode gaterom og trivelig bymiljø.
- Risalitt eller karnapp kan bryte opp lange fasader og gi dybde og rytme til gateløpet.
- Vinduer og balkonger kan skape hierarki:
 - Kun ett vindusformat i hver etasje og/eller i hver del av fasaden (sokkel, midtparti, topparti).
 - Større vinduer til sentrumsformål i sokkel.
 - Franske balkonger i 2. etg.
 - Bruk risalitter eller karnapper til plassering av balkong.
 - Plasser evt. balkong som symmetrisk hovedmotiv.

Trinn 1

er verktøy for å minske høydevirkningen og skape en menneskelig skala på fasaden. Midtpartiet blir kjernen og topparti og sokkel utgjør avslutningen mot himmel og gateplan. Disse bør utformes med særlig oppmerksomhet. Spesielt mansardtak gir god utnyttelse og samtidig gode visuelle kvaliteter.

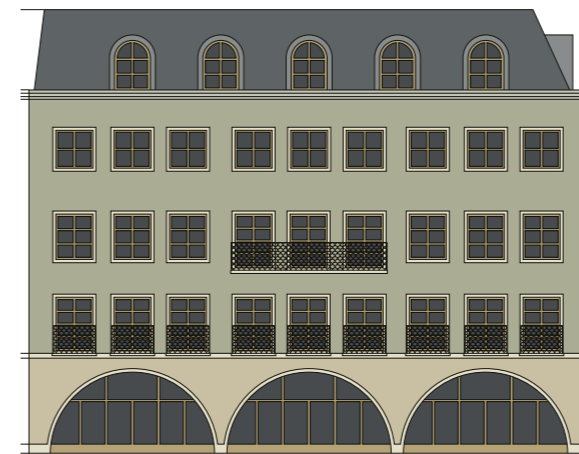
Fasadeinndelingen bør alltid underbygges av tydelig og godt utformet gesims, for å minske høydevirkning av evt overliggende etasje, eller som avslutning mot himmelen.

Trinn 1 forts.

Etasjelister er viktig for å dele opp bygningen horisontalt, og minske høydevirkning - hovedsakelig mellom sokkel - midtparti - topparti. Dette er de horisontale linjene i fasaden.

Ved en høy bygning, kan det være fordelaktig å bruke ekstra etasjelister for ytterligere underdeling av fasaden som bryter ned høydevirkningen, og kan gi bygget menneskelig skala.

Trinn 2

er viktig for å lage en ryddig fasade med system, harmoni og egenart. 3 - 5 vindusformater tilstrekkelig for å lage en god fasade. Bruk av mansardtak og/eller næringsareal i sokkel åpner for flere formater.

Symmetriske vindusformater, og symmetrisk plassering langs akselinjene i et grid, gir god lesbarhet, orden og rasjonelt byggeri. Der etasjelister og gesims danner de horisontale aksene, er det opp til vinduer å danne de vertikale.

Trinn 2 forts.

Derfor er høye vindusformater ønskelig, noe som også gir bedre og mer dagslys til leiligheter innenfor. Vinduer får gode visuelle kvaliteter med symmetrisk underdeling (post, losholt, sprosser). En enkel fargesatt omramming gir dybde og variasjonsrikdom til fasaden.

Trinn 3 gir oss eksempler på enkle grep vi kan gjøre for gi fasaden økt kompleksitet og dybde. Da er det en fordel å holde det så enkelt som mulig når man utfører trinn 1 og 2. Det enkleste er ofte det beste, og man kan skape en raffinert kompleksitet ut av et enkelt utgangspunkt.

For eksempel kan farge og materiale understøtte fasadeinndelingen og skape visuell tektonikk og lokal identitet. Risalitter eller karnapper kan anvendes for å bryte opp lange og monotone volum. Dette gir fasaden dybde og variasjonsrikdom, og tilfører en rytme i gateløpet.

Risalitt og karnapp er i tillegg en god måte å integrere balkonger på. Dype, utenpåhengte balkonger gir lite dagslysinnslipp i leilighet under og utfordrer gode visuelle kvaliteter.

Franske balkonger, risalitter og økt romhøyde kan bøte på mangel på dagslysinnslipp, og gi gode visuelle kvaliteter. Uten risalitter kan plassering av balkonger/ variasjon i vindusformat mellom etasjer o.l., skape motiv og tyngdepunkt i fasaden. I denne delen finner man også en verktøykasse for valg og bruk av vindusformater.

2b: Verktøykasse for vindusformater

Fra analysen av forbildeeksempler har vi gitt en tommelfingerregel om å bruke mellom 3 og 5 vindusformater på en fasade. Dette er tilstrekkelig for å lage en god fasade, og vi anbefaler at man holder seg til den. Ytterligere formater kan skape rotete fasader uten system, harmoni og egenart.

Fra analysen har vi også sett fasader som bryter med tommelfingerregelen og bruker langt flere enn 5 formater. Her har vi forklart hvordan dette kan løses med valg av vindusformater og plassering. Om man bruker 3 - 5 formater eller mer, er valg av format og plassering viktig. Her kommer noen enkle prinsipper for variasjon mellom vinduer og plassering.

PRINSIPPER VINDUSFORMATER:

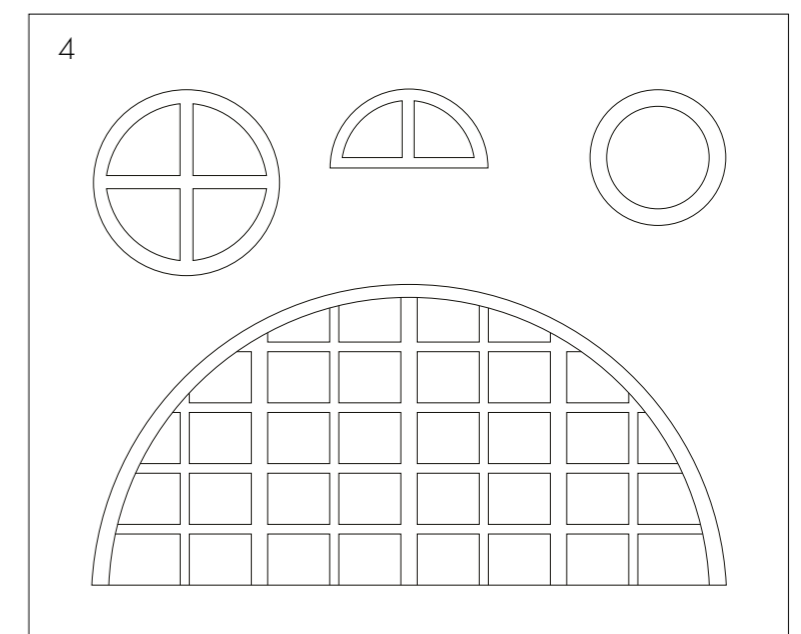
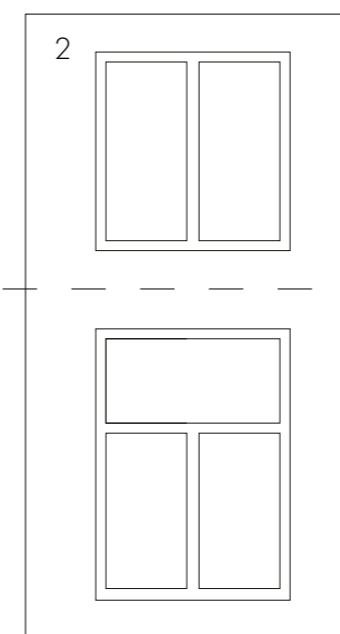
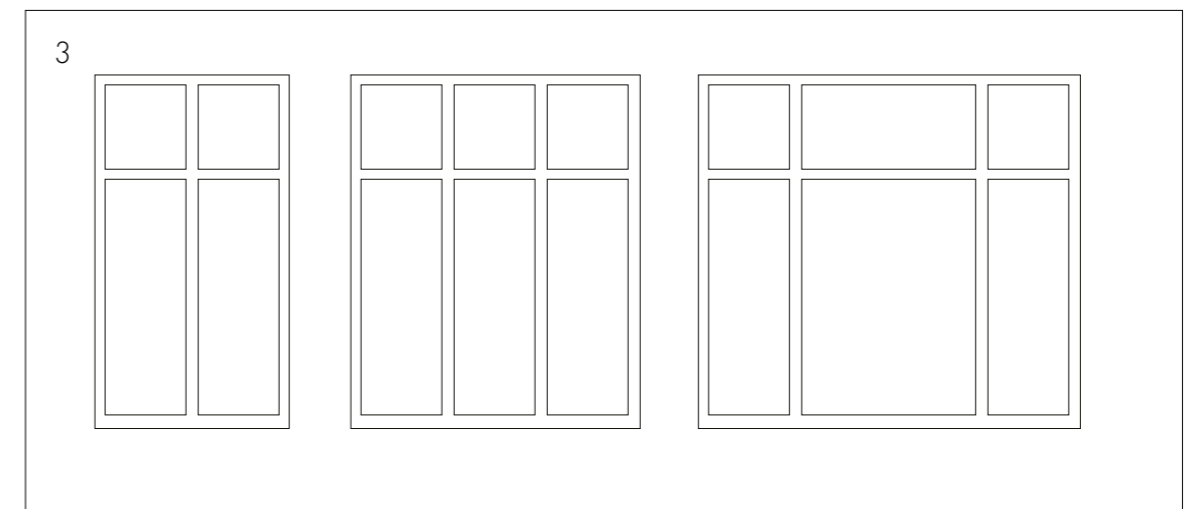
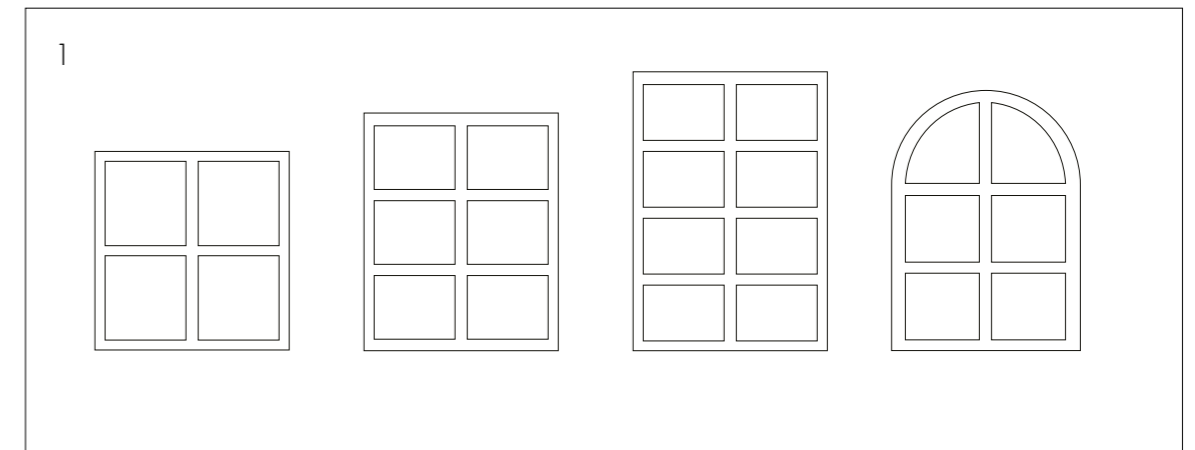
- Alle vinduer er symmetrisk underdelte vindusformater.
- Høye formater er fordelaktig av hensyn til vertikale linjer i fasade og godt dagslysinnslipp i rom innenfor. Vinduer bør generelt plasseres i senter av rom for best dagslysinnslipp.
- Alle vinduene har beslektet underdeling (losholt/post/sprosser). (Figur 1).
- Vinduer med ulik underdeling plasseres ikke i samme etasje. (Figur 2).

Bruk karnapp eller risalitt for å plassere vinduer med ulik underdeling. (Se figur 3b og 3c side 27).

- Vinduer i samme etasje har samme høyde. (Figur 3).
- Bruk et vindusformat som skiller seg ut strategisk f.eks. toppetasje/'panoramaleilighet' og egne vindustyper for næringsareal i 1. etasje (Figur 4).

Store vinduer tilpasset næringsformål i sokkel. (Se Hälsans hus s. 8-9).

Vinduer kan være hovedmotiver i gavl (Högsetra s. 8 - 13) eller risalitt (Emser Strasse s. 18 - 21).

DEL 2c: Bildeeksempler fra attraktive områder i Oslo -
eksempler fra tradisjonell arkitektur

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti.
- Topparti er utformet som skråtak.
- Etasjelist mellom sokkel og midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen.

TRINN 2: VINDUER

- 3 - 5 Vindusformater.
- Symmetrisk plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.
- Vindusomramminger.

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk. Naturstein (1. etg.) og kvaderpuss (2. etg.) i sokkel og tegl på midtparti.
- Vinduer og balkonger skaper hierarki med balkong som symmetrisk hovedmotiv.
- Brukket hjørne.
- Hjørnegavl, trappegavl

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti.
- Topparti er utformet som skråta, kraftig gesims.
- Etasjelist/utsmykning i alle etasjer.

TRINN 2: VINDUER

- 3 - 5 Vindusformater.
- Symmetrisk plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.
- Vindusomramminger, stor detaljrikdom

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk. Mørkere kvaderpuss i sokkel og lysere murpuss i midtparti.
- Risalitter symmetrisk plassert.
- Gatetrær, forhager som skjermer for innkikk.

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti.
- Topparti er utformet som mansardtak.
- Etasjelist mellom alle etasjer.

TRINN 2: VINDUER

- 3 - 5 Vindusformater.
- Symmetrisk plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.
- Vindusomramminger.

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk. Kvaderpuss i sokkel og murpuss på midtparti.
- Vinduer og balkonger skaper hierarki med balkong inntrukket balkong som symmetrisk hovedmotiv.
- Brukket hjørne.
- Risalitt på hjørne.
- Gatetrær

TRINN 1: FASADEINNDELING

- Fasadeinndeling med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti.
- Topparti er utformet som saltak.
- Etasjelist mellom sokkel og midtparti og tydelig gesims.

TRINN 2: VINDUER

- 3 - 5 Vindusformater.
- Symmetrisk plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.
- Vindusomramminger.

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- Fargesetting og materialbruk med visuell tektonikk.
- Kvaderpuss i sokkel og murpuss på midtparti.
- Brukket hjørne og hjørnegavl
- Risalitt på hjørne.
- Risalitt, symmetrisk plassert.

DEL 3a: Kasus 1: Byreperasjon og estetisk konsept basert på tilpasning til kulturmiljø (Askim syd)

"Farverikvartalet"

I Osloveien ligger den gamle E18, nå nedgradert, like sør for jernbanespor og Askim stasjon. På begge sider av Osloveien er det avsatt 'sentrumsformål', og området skal transformeres og fortettes til bolig og næring.

I reguleringsplanen "Stasjonsplanen", som dekker nordsiden av Osloveien, ligger det en intensjon om å transformere den tidligere motorveien til en fotgjengervennlig gate, man kan se for seg en fremtidig 'Askim Allé'.

På reguleringskartet over er det markert seks felt på nordsiden av Osloveien som er regulert, i tillegg er det inkludert et område på sørsiden.

Bygg som er regulert til bevaring: Romgården på felt SE8, Garvergården på felt SE7, og Østfold privatbank på SE6. Området ligger nær Askim stasjon og vil sette preg på "stasjonsbyen".

Volum- og fasadestudie er en overordnet undersøkelse på skissnivå som forsøker å tilrettelegge for gode gater, byrom og fasader for fotgjengere. Det er viktig å understreke at volumstudiet er et studie på skissnivå, og ikke er konkrete innspill til pågående planer under arbeid. Plan og oppriss er ment som illustrasjoner. De følger ikke tegnekonvensjoner, og de er ikke måleriktige.

Det er fokusert på mål 6 og 3 i Riksantikvarens bystrategi: at kulturmiljøet 'Stasjonsbyen' brukes som utgangspunkt for utvikling av levbare og attraktive steder; og at byens mangfold og kulturhistoriske særpreg er bevart og videreført ved nye tiltak.

Til grunn ligger Askims fargepalett som baserer seg på historiske trekk i farge- og materialbruken, og videreutvikler en strøkspalett basert på Askims fargepalett. I tillegg brukes farge strategisk for å skape variasjonsrikdom innenfor et helhetsinntrykk i gata.

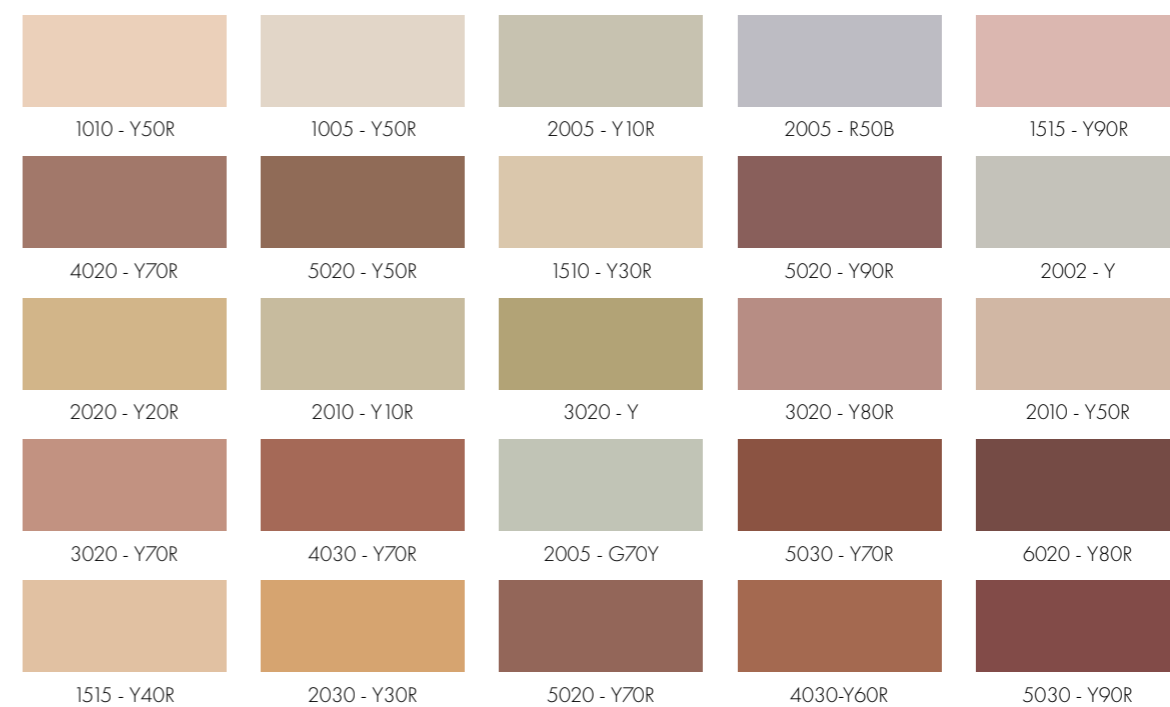
Man har tatt utgangspunkt i formelen for god fasadeutforming (s. 26), for å tilpasse ny bebyggelse til historiske bygningsmiljø med klassiske trekk i gateoppriksene.

Fargepaletten for fremtidige 'Askim Allé' tar utgangspunkt i fargepaletten for Askim. Først og fremst er alle teglfargene hentet fra Askim-paletten slik at nye bygninger som oppføres i tegl innordner seg med de eldre teglbygningene.

Teglfargene suppleres med fargetoner som egner seg godt sammen med tegl, for eksempel dempet engelsk rød, lyse jord- og terrakottatoner og oker. Disse fargene har en kulørtone som ligger i samme del av fargesirkelen som teglen - de harmoniserer. Likevel har de en lavere kulørthet enn teglfargene,

og bidrar med å løfte teglbygningene frem uten at de blir for kraftige og grelle. De fleste fargene av engelsk dempet rød, terrakotta og oker er hentet fra [Askim-paletten](#).

Til slutt er det lagt til noen nøytraler, farger med høy sorthet i forhold til kulørthet. Disse oppleves mer grå selv om de har pigment i blå-, grønn-, og gultoner. Nøytralene er gode innimellom for å knytte sammen de sterkere fargene, men de bør ikke brukes for hyppig.

Strøkspalett basert på Askims fargepalett

På sørsiden av jernbanesporet og togstasjonen er det eksisterende bygninger som antyder en kvartalstruktur (markert på kartet). Det kan være fordelaktig å bygge videre på denne bebyggelsen når Osloveien skal bli en gate med sentrumsformål for fotgjengere.

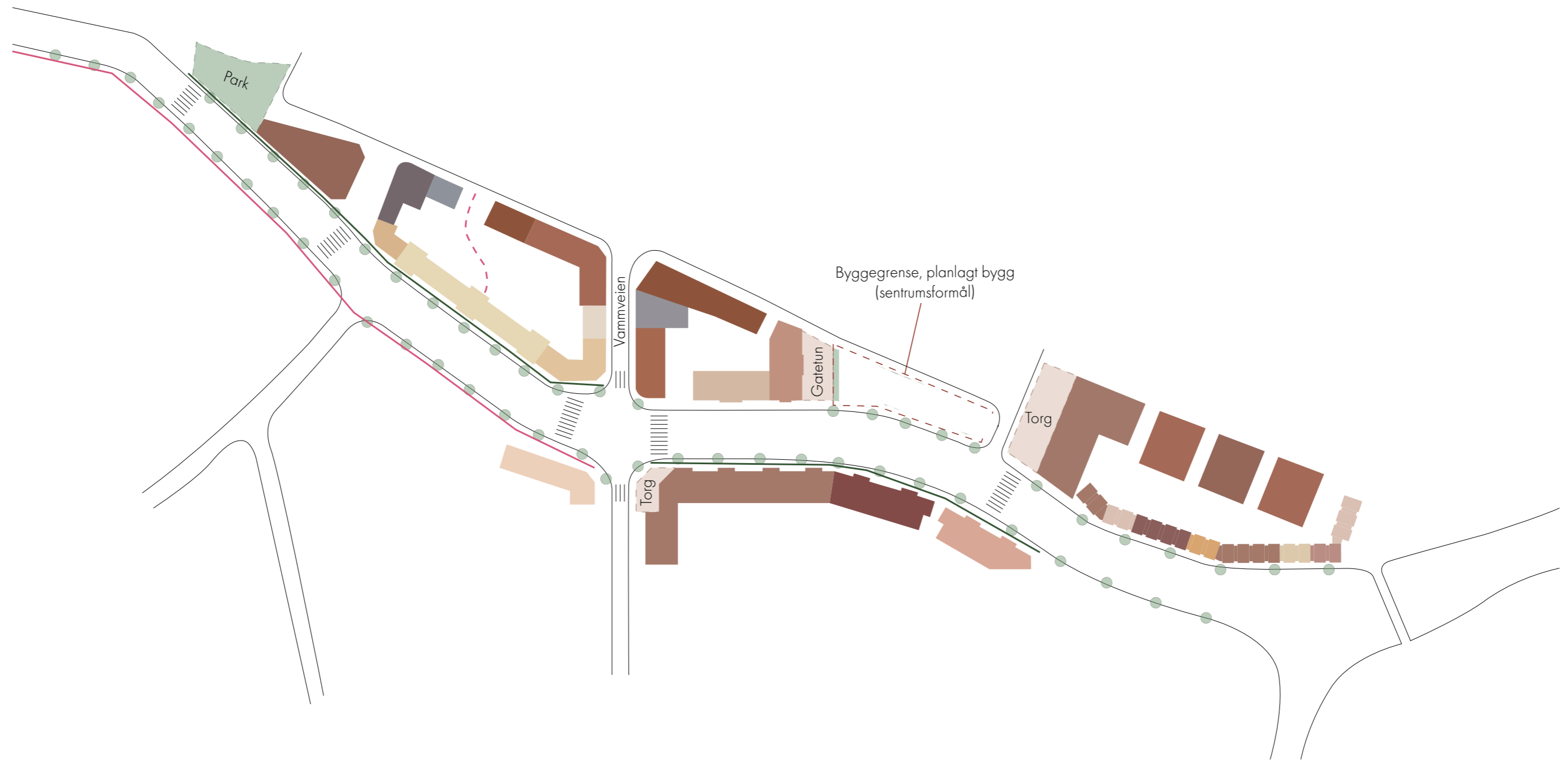

● Eksisterende bebyggelse

Tegningen er ikke måleriktig.

I tillegg til transformasjon av Osloveien med bygårder og kvartaler i henhold til reguleringsplan, er det skissert grep for å skape gode og trygge gater for fotgjengere. Dette innebærer brede fortau med plass til trekke som tiltak for bokvalitet og trivsel -en viktig grønnstruktur for området. Trekkene kan plasseres ytterst på fortauet slik at det dannes en barriere mellom fotgjengere og bilister, og slik at gateløpet strammes opp og fremstår som en hovedgate.

Mange av bygårdene har brukne hjørner for å tilrettelegge for gode gaterom. I lange gateløp brukes risalitt for å skape for å bryte opp bygningsmassen og skape dybde og rytme i gateløpet. Den lange bygården som går over SE6 og SE7 (vest for Vammaveien) vil også få et portrom med gjennomgang for gang og sykkelsti.

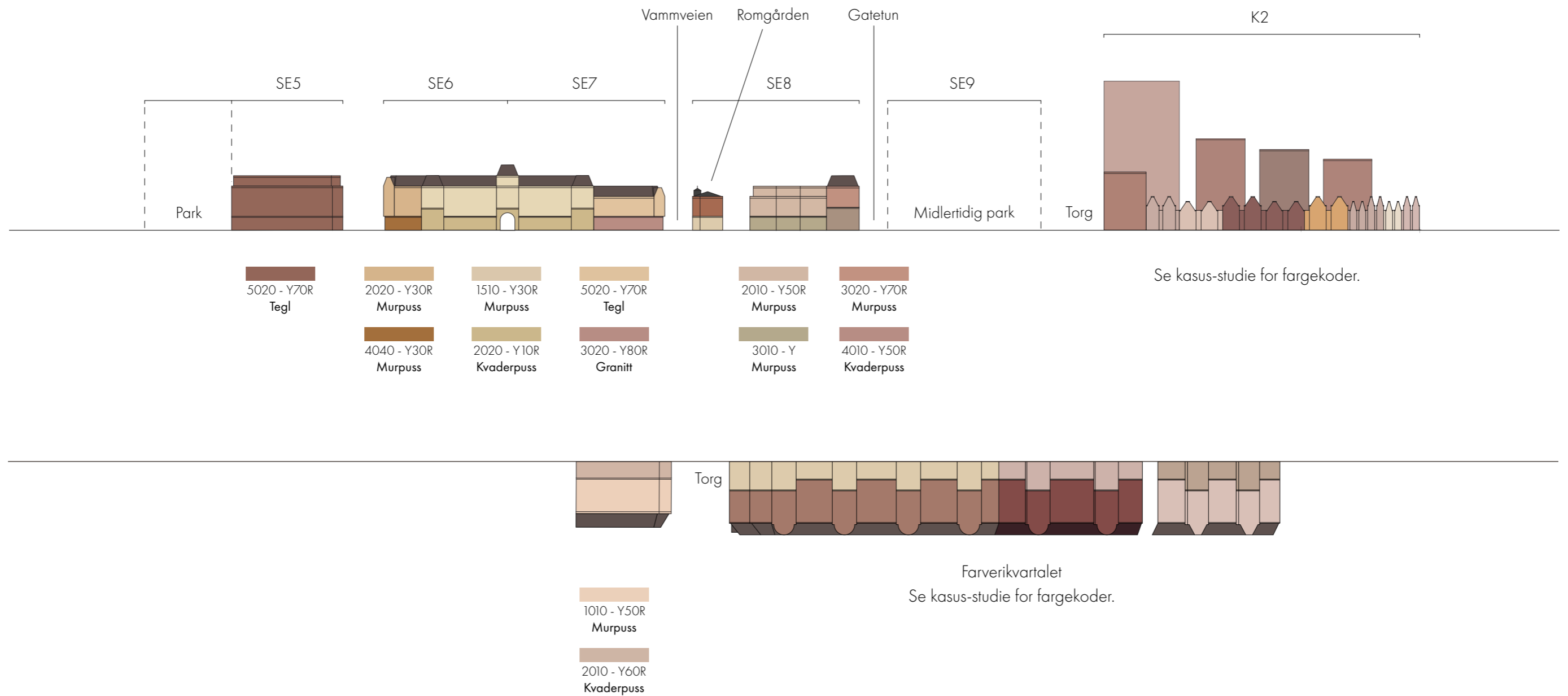
- Bredt fortau
- Fortau + sykkelvei
- - - Gang og sykkelsti gjennom bakgård
- |||| Fotgjengerovergang

Tegningen er ikke måleriktig.

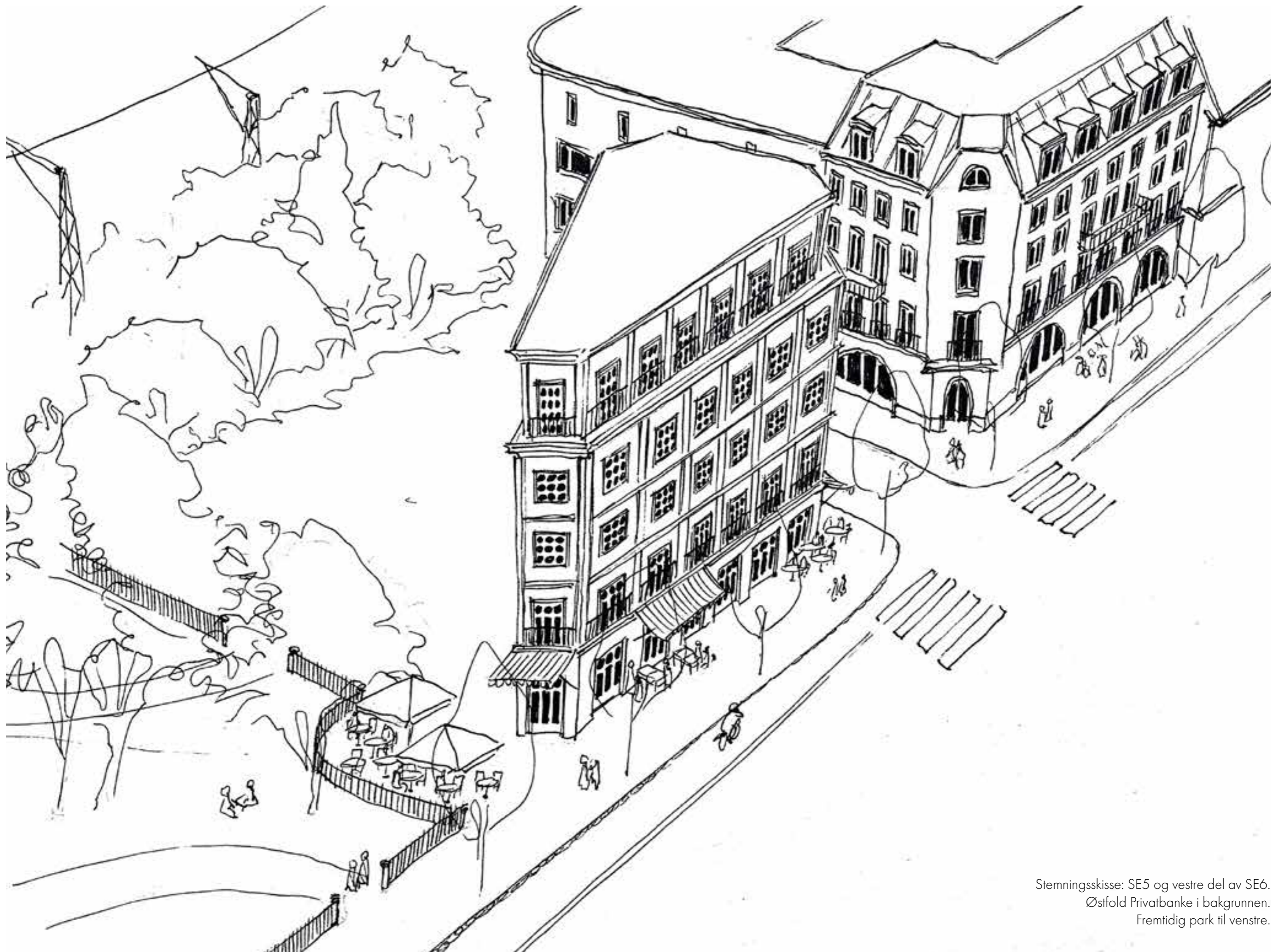
Utformingen av fasadene som vender mot Askim Allé tar utgangspunkt i formel for fasadeutforming (s. 26) og prinsipper for gode gaterom i Högsetra-prosjektet.

- **Vertikal inndeling:** Flere kvartaler er delt inn i flere bygårder.
- **Fasadeinndeling** i sokkel, midtparti og topparti.
- **Topparti** utformes som mansardtak, saltak eller inntrukket etasje.
- **Gesims og etasjelist** mellom sokkel og midtparti bør utformes tydelig.

- **Farge og materiale** underbygger vertikal inndeling og fasadeinndeling.
- **Brukte hjørner** gir gode visuelle kvaliteter og gode gaterom.
- **Risalitt eller karnapp** bryter opp lange fasader og gi dybde og rytme til gateløpet.

Tegningen er ikke måleriktig.
NCS-koder til materialfarger (tegl/naturstein etc.) kan avvike.

Stemningsskisse: SE5 og vestre del av SE6.
Østfold Privatbanke i bakgrunnen.
Fremtidig park til venstre.

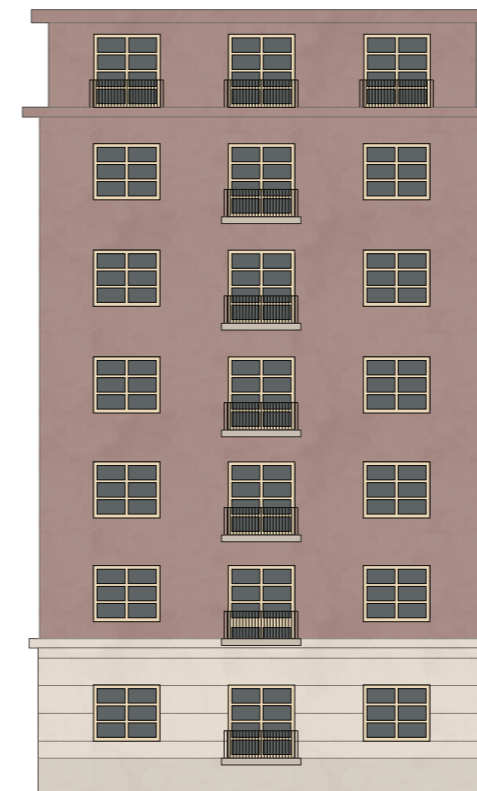
Stemningsskisse: Østre del av SE7 mot Osloveien
Romgården til høyre.

Stemningsskisse: SE8 og midlertidig park på SE9
mot Osloveien

DEL 3b: Kasus-studie - K2

Tomta K2 er regulert til sentrumsformål og bolig. Den skal bestå av fire høyblokker, i tillegg til en rekke småhus på 2 og 3 etasjer. Høyblokka er til næringsvirksomhet mens de tre lavere er boligblokker. Småhusrekka (se neste side) varierer mellom bolig og næring.

Tegningen er ikke måleriktig.

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti. Sokkelen går over to etasjer i de høyeste blokkene.
- **Topparti** er utformet som inntrukket etasje på de tre høyeste blokkene.
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen. Den høyeste blokka har flere etasjelister/horizontale inndelinger.

TRINN 2: VINDUER

- **5 vindusformater** på den høyeste blokka.
- **2 vindusformater** på boligblokkene.
- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.

- **Forskjellige vindusomramminger.**

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tung kvaderpuss i sokkel. Tegl på midt- og topparti.
- **Vinduer og balkonger skaper hierarki** med ett vindusformat i hver etasje.
- **Balkonger** symmetrisk plassert som hovedmotiv.
- **Franske balkonger** følger etasjelister på den høyeste blokka.
- **Buede vinduer** i sokkel markerer næring.
- **Pilastre** bryter opp bygningsmassen.

Rekka med smås varierer mellom 2 - 3 etasjer, her er 2-etasjehusene skissert med takterrasser. Opprissene under viser 4 ulike konsepter for visuell tektonikk for småhusrekka. Opprisset viser kun et utdrag av den planlagte bebyggelsen på feltet K2 (se plan).

TRINN 1: FASADEINDELING

- **Fasadeinndeling** med etasjelister for å gi horisontale linjer
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti

og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen. Ekstra etasjelist.
 • Flatt eller skrått tak med urban/bymessig gavl.

Konsept: Flate tak:

Konsept: Karnapp og intrukket topparti:

Tegningen er ikke måleriktig.

TRINN 2: VINDUER

- **5 - 7 vindusformater.** (Varierer fra konsept til konsept).
- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.

TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Vinduer og balkonger skaper hierarki** der risalitt og karnapp styrer vindusformatene.
- Franske balkonger som hovedmotiv på risalitt og karnapp.
- Buede vinduer i sokkel markerer næring.
- **Pilastre/hjørnedetalj** bryter bygningsmassen opp vertikalt.

Konsept: Klokkegavler:

3

Konsept: Gavler:

4

Tegningen er ikke måleriktig.

1515 - Y90R
Murpuss

2010-Y90R
Murpuss

7010 - Y90R
Vinduskarm

5020 - Y90R
Tegl

1005 - Y50R
Murpuss

2030 - Y30R
Murpuss

4030 - Y30R
Murpuss

Stemningsskisse: K2 med småhus med flatt tak.

DEL 3c: Kasus-studie - 'Farverikvartalet'

Dette kasus-studie skisserer fritt på et transformasjonsområde syd for Osloveien. Den baserer seg på et fotavtrykk som ligger i et planarbeid (under utarbeiding), og skisserer rundt problemstillingen med en lang bygningskropp, som kan bli monoton og en lite vennlig fasade mot et viktig gateløp. Det er brukt grep fra fasadeformelen for å bryte opp et langt strekk i form av risalitter i inngangspartiene. Bygningskroppen er videre enkelt utformet i tre deler: sokkel- midt- og topparti, med mansardtak som gir gode visuelle kvaliteter og god utnyttelse. Det er anvendt symmetriske vindusformater med underdeling, symmetrisk plassert langs akselinjer i et grid. Fargen underbygger en vertikal inndeling, samt en horisontal inndeling mellom sokkel og midtparti. Kasuset testet om bygningskropper på 6 etasjer kunne få en menneskelig skala og vennlig arkitektur.

TRINN 1: FASADEINNDELING

- **Fasadeinndeling** med tre deler: Sokkel, midtparti og topparti. Sokkel i to etasjer der det er næring og inngang til boliger.

- **Topparti** utformes som mansardtak.
- **Etasjelist** mellom sokkel og midtparti og gesims er tydelig utformet og forsterker inndelingen. Ekstra etasjelist.

- **Vertikal inndeling** av bygården i tre bygninger.

 1510 - Y70R Murpuss	 3010 - Y50R Kvaderpuss	 4010 - Y50R Grunnmur	 5030 - Y90R Tegl	 2010 - Y70R Kvaderpuss	 3010 - Y50R Grunnmur
 7010 - R10B Dør	 7005 - Y80R Tak	 1010 - Y20R Vinduskarm	 5020 - R80B Dør	 8010 - R10B Tak	 1010 - Y20R Vinduskarm

TRINN 2: VINDUER

- **6 vindusformater.**
- **Symmetrisk** plassering av vinduer langs akselinjene i et grid.

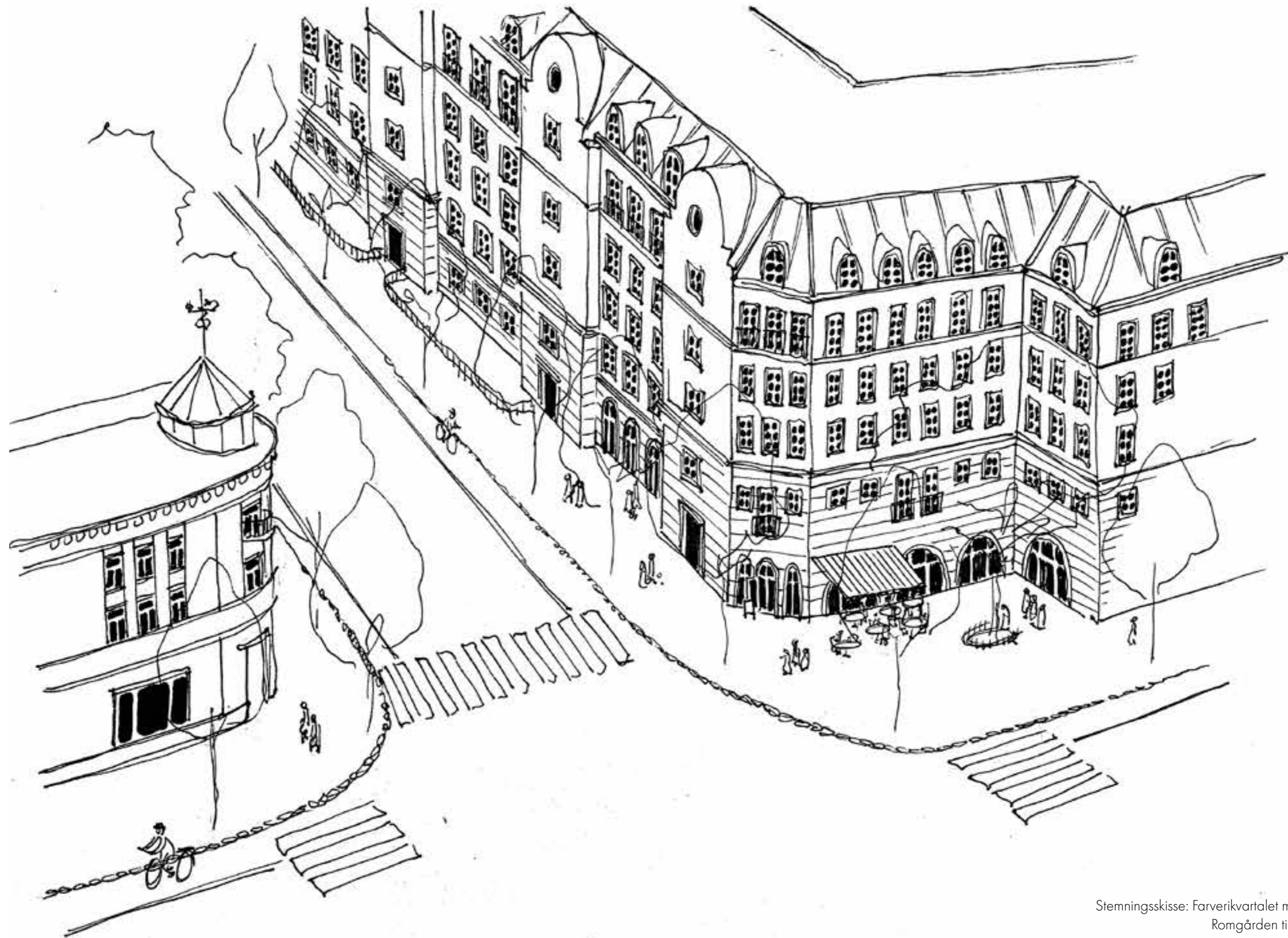
TRINN 3: ØKT KOMPLEKSITET OG DYBDE

- **Fargesetting og materialbruk** med visuell tektonikk. Tung kvaderpuss i sokkel. Tegl på midtparti. Fargesetting/materialbruk understøtter både horisontal og vertikal fasadeinndeling.

- **Vinduer og balkonger skaper hierarki:**

- Stort sett ett vindusformat i hver etasje. Franske balkonger langs etasjelist.
- Fransk balkong som hovedmotiv på brukket hjørne.
- Buede vinduer i sokkel markerer næring.
- Rinde vinduer som hovedmotiv i gavl på risalitt.
- **Risalitter** bryter opp bygningsmassen og markerer inngang til boliger.
- **Klokkegavler** mot gata.
- **Forhage:** Boligenhetene har forhager.

Tegningen er ikke måleriktig.

Stemningskisse: Farverikvartalet med torg.
Romgården til venstre.

DEL 4: Referanser

NASJONALE OG KOMMUNALE FØRINGER/ANBEFALINGER:

Riksantikvarens strategi og faglige anbefalinger for by- og stedsutvikling (2021): <https://www.riksantikvaren.no/veileder/riksantikvarens-bystrategi/>

Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategi 2021-2032, Indre Østfold kommune: https://www.io.kommune.no/_f/p1/iefdf3734-409e-4fd6-988d-867558a56b64/kommuneplanen_endelig-vedtatt.pdf

'Stasjonsplanen', områderegulering i Askim (2019):
https://webhotel3.gisline.no/GisLinePlanarkiv/3014/012420120004/Dokumenter/20120004_Planbeskrivelse%20vedtatt%2008.10.2019%20og%2012.12.2019.pdf

Fargepalett for Askim (2019): https://www.io.kommune.no/_f/p1/i8346bacd-4190-4772-9ef7-470b762a295f/veiledende-fargepalett-for-askim-og-smahusarkitektur.pdf

PROSJEKTER/REFERANSER:

Hälsans hus, Brunnberg & forshed: <https://www.brunnbergoforshed.se/vinst-for-halsans-hus/Fruangsgården>, **Brunnberg & forshed:** <https://www.brunnbergoforshed.se/fruangsgarden/>
Donkwall, Sebastian Treese Arkitekten: <https://www.sebastiantreese.de/projects/donkwall>
Emser Strasse, Sebastian Treese Arkitekten: <https://www.sebastiantreese.de/projects/emser>
Achenbachstrasse, Sebastian Treese Arkitekten: <https://www.sebastiantreese.de/projects/achenbach>

ARTIKLER O.L.:

Askim K2, Hille Melbye arkitekter AS: <https://hmark.no/projects/askim-k2-2/>

Ringnes park, Hille Melbye arkitekter AS: https://www.io.kommune.no/_f/p1/if0a59afc-07dd-451a-b90b-fbbf66f01977/varslingsbrev-15102021.pdf

Arkitekturopprørets instagram/facebook-side.

BILDER:

Brunnberg & forshed Arkitekter (side 8, 11, 13, 14)
Andre bilder og tegninger: Indre Østfold kommune

